

СУЧАСНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: МОВНИЙ АСПЕКТ

Чала А. Г.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри української лінгвістики, літератури та методики навчання
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,
м. Харків, Україна

Входження України у європейський і світовий освітній простір передбачає проведення модернізації змісту освіти в контексті її відповідності сучасним потребам, тому Міністерство освіти і науки України запроваджує реформування із кожної ланки освіти. Відповідно, 28 вересня 2017 року набрав чинності новий Закон України «Про освіту», у якому мовне питання виявилось найактуальнішим і найпроблемнішим. Причиною стало те, що освітній процес у школі з мовою викладання нацменшин провадять мовою певної національної спільноти, а українську мову вивчають як державну.

Відомо, що в Україні найбільш демократичне ставлення до навчання мовами нацменшин у Європі, але за результатами зовнішнього незалежного оцінювання з української мови та літератури, визначено, що діти, які навчалися у школах, де викладають мовою певної національної спільноти, набагато гірше складають тести й часто не можуть подолати мінімальний бар'єр для вступу до закладу вищої освіти України, і як наслідок – виїжджають здобувати вищу освіту за кордон [5]. Такий нелогічний процес підготовки молодого покоління призводить до того, що кількість закладів значно скоротиться через нестачу студентів, а це може негативно вплинути на розвиток й становлення країни на арені європейського простору.

Через те, реформа, що запроваджена для середньої освіти, передбачає внесення суттєвих змін у професійну підготовку студентів – майбутніх учителів початкової школи, зокрема високі вимоги щодо їхньої мовленнєво-

комунікативної культури та до рівня викладання ними української мови. Тому, перед професорсько-викладацьким складом педагогічного закладу вищої освіти при підготовці висококваліфікованих фахівців виникає потреба у розробці сучасних методик викладання української мови як державної із урахуванням особливостей рідної мови учнів і психолінгвістичних чинників, характерних для опанування другої мови.

Дослідженню питань професійної підготовки майбутніх учителів приділяли увагу такі вчені-класики, як: Г. Ващенко, Я. Коменський, В. Сухомлинський, М. Стельмахович, К. Ушинський [3, с. 18-20]. Особливості викладання української мови як іноземної, теоретичні й методологічні засади сучасної підготовки майбутніх учителів висвітлені у роботах науковців-сучасників К. Маргітич [2], О. Матвієнко [3], М. Пилип [4]. Однак, проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи із урахуванням специфіки навчання учнів – представників різних національних спільнот спеціально ще не досліджували.

У науковій розвідці, із метою надання методичної допомоги студентам – майбутнім учителям початкової школи, запропоновано деякі методичні поради щодо вивчення української мови в початкових класах із мовою навчання національних меншин.

На основі аналізу дослідження нормативно-правової бази МОН освіти [6], встановлено, що не існує в офіційних документах назви «школа національної меншини», тому жодної такої школи не зареєстровано. Однак, освітні установи з мовами навчання національних меншин (кримськотатарською, польською, російською, румунською, угорською) функціонують, що викликає ряд суперечностей між: потребою викладання в молодшій школі державною (українською) мовою й невизначеністю для мови будь-якої нацменшини терміну «недержавна» мова; вимогами щодо навчально-методичного забезпечення освітнього процесу й проблемою забезпечення учнів таких шкіл спеціальною навчальною україномовною літературою; тим, що провідною метою сучасної реформи освіти є мовна підготовка учнів і тим, що основну увагу приділяють

не формуванню практичних умінь володіння українською мовою, а засвоєнню теоретичних знань; якісною мовленнєвою підготовкою сучасного учителя-новатора та відсутністю в навчальному плані підготовки студентів дисципліни «Методика навчання української мови у загальноосвітніх закладах з мовами навчання національних меншин»; значущістю формування мовленнєво-комунікативної культури майбутніх педагогів і недостатньою теоретичною й практичною розробленістю системи управління цим процесом.

Виявлені суперечності свідчать про те, що управління професійною підготовкою майбутніх учителів, зокрема мовленнєвою, потребує здійснення перетворень – приведення її у відповідність до міжнародних стандартів якості вищої освіти. При цьому виникає необхідність у розробці спеціальних методик вивчення української мови в молодших класах із мовою навчання національних меншин і запровадженні ефективної системи управління розвитком мовленнєво-комунікативної культури майбутніх учителів. Даному процесу сприятимуть такі дидактичні підходи, як: компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, культурологічний, проблемно-пошуковий, функціональний та управлінський.

Як зазначалося вище, у навчальних планах підготовки студентів спеціальності 013 Початкова освіта відсутня дисципліна «Методика навчання української мови у загальноосвітніх закладах з мовами навчання національних меншин», але викладання української мови як рідної та як другої (нерідної) – це різні методики, а тому перед випускником, при опануванні методики навчання української мови як рідної, виникають такі труднощі, про які він навіть не замислювався [4, с. 60–65]. Набуті знання з методики викладання, які він опанував, виявляються недостатніми, а отже, доводиться знаходити шляхи вирішення проблеми в процесі набуття власного досвіду, що, звісно, є також не менш важливим і цінним, але це тривалий процес, що пригальмовує реформування освіти.

Для вирішення зазначених труднощів потрібно створити в педагогічному закладі вищої освіти постійно діючий факультатив із методики навчання української мови у загальноосвітніх закладах із мовами навчання національних

меншин, що дасть змогу підготувати сучасного фахівця, здатного орієнтуватися в методах і прийомах навчання; добирати найефективніші вправи для набуття молодшими школярами практичних навичок із української мови; розвивати в учнів навички слухового сприйняття українського мовлення і, водночас, дотримуватись відповідних вимог до уроку української мови як другої.

При викладанні української мови в початкових класах молодий педагог має враховувати не лише взаємозв'язок навчальної, розвивальної та виховної мети, мотивації навчання, забезпечення українського мовленнєвого середовища, знань, умінь і навичок, засвоєних на уроках рідної мови, але й приділяти значну увагу орфоепічній роботі над виправленням помилок і словниковій роботі [2, с. 54-59]. На уроках українського читання й розвитку зв'язного українського мовлення доречно використовувати мовленнєві вправи, що передбачають конструювання учнями власних висловлювань.

Окрім зазначених вище методичних порад щодо удосконалення освітнього процесу у загальноосвітніх закладах із мовами навчання національних меншин також сприятиме підвищенню зацікавленості учнів у вивченні української мови й розумінні та усвідомленні її значущості як державної проведення низки заходів, серед яких найбільш дієвими є: використання бінарних уроків; створення факультативу «Українознавство»; проведення вікторини на тему «Вгадай до якої мови належать ці правила»; упровадження авторських розробок «Моя рідна мова + державна = знання²»; реалізація творчих проектів «Традиції моєї нації та країни в якій я живу»; проведення мовних квестів; використання психологічних тренінгів із усвідомлення значущості полілінгвальності в сучасному житті, що сприятиме підвищенню ефективності й результативності формування практичної готовності учнів до міжмовного спілкування.

Отже, запропоновані методичні поради щодо навчання української мови як державної у початковій школі з мовою викладання національних меншин дієві лише за умов: урахування вікових особливостей і рівня володіння державною мовою учнів молодшої школи; глибокого знання мовленнєвих процесів обох близькоспоріднених мов; зменшення інтерферуючого впливу граматики рідної

мови; формування мовленнєвих умінь на основі засвоєння мовних одиниць у мовленні; проведення об'єктивного контролю у процесі вивчення української мови як державної.

Дана розвідка не вичерпує й не розкриває всі важливі аспекти зазначених суперечностей. Так, у подальших дослідженнях і наукових публікаціях потрібно зосередити увагу на додатковому вивченні у закладах вищої освіти специфіки методики викладання української мови як державної в умовах близькоспорідненої двомовності й методологічного забезпечення управління розвитку мовленнєво-комунікативної культури студентів – майбутніх учителів початкових класів, відповідно до нових парадигм вищої європейської освіти.

Література:

1. Закон України «Про освіту» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://mon.gov.ua>
2. Маргітич К. Проблеми вивчення української мови в школі з угорською мовою навчання / К. Маргітич // Тека Ком. Pol.-Ukr. Związ. Kult. – OL PAN, 2015, 54–59.
3. Матвієнко О. В. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної взаємодії: [монографія] / О. В. Матвієнко. – Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – 384 с.
4. Пилип М. Проблеми вивчення української мови в школі з польською мовою навчання / М. Пилип // Теорія і практика викладання української мови як іноземної : зб. наук. праць. – Львів, 2008. Вип. 3. С. 60–65.
5. Соболева О. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [Електронний ресурс] / О. Соболева, Є. Сатдний // Аналітичний центр CEDOS. – 2016.
6. www.mon.gov.ua/ua/activity/63/64/normativno-pravova-baza/